

noodzaak tot zelfzorg van de therapeut zou evenmin in dit handboek misstaan. Het werken met mensen met heftige emoties en existentiële problematiek heeft ook zijn weerslag op de hulpverleners. Zij vormen het instrumentarium voor de oncologische zorg en mogen daarom niet afstompen. Goede

psycho-oncologische zorg start met de echtheid en het vermogen tot 'holding' van de therapeuten; daarom is zelfzorg en zorg voor elkaar in teamverband onontbeerlijk.

Margreet van der Linden-Osinga



Stoppen als partners, doorgaan als ouders. Een echtscheidingsleidraad

Aleide Hendrikse-Voogt (2009). Amsterdam: SWP. 159 pp. EU 19,75. ISBN 978 90 8850 015 2.

Omgaan met een scheiding

Jean-Pierre van de Ven (2009). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum. 147 pp. EU 20,00. ISBN 978 90 313 6186 1.

Stoppen als partners is geschreven door een advocaat-scheidingsbemiddelaar. Het is een recent deel van een hele reeks publiëksboeken over scheiden van uitgeverij SWP. Het boekje behandelt niet alleen de juridische kant, maar ook de emotionele en interactionele kanten van een scheiding. Het is chronologisch opgebouwd en volgt de fasen van een scheiding: de relationele voorgeschiedenis, het beslissingsproces (deel I), de scheidingsmelding, de emoties die zich daarna kunnen voordoen, de communicatie in de scheidingsperiode en hoe de kinderen zo goed mogelijk te begeleiden (deel II); de aanpak

van de juridische procedure (deel III) en het oppakken van een nieuw leven (deel IV). De bijlagen geven praktische informatie: een woonconvenant, een ouderschapsplan, een lijst met punten voor een eerste gesprek met advocaat of bemiddelaar, een overzicht van gebruikelijke kosten van kinderen en informatie over rechtsbijstand.

Voor de rouwverwerkingsfasen wordt jammer genoeg het verouderde en veel te starre schema van Kübler-Ross van stal gehaald. De adviezen op relationeel en emotioneel gebied zijn veelal gericht op zelfinzicht, leren luisteren, echte informatie uitwisselen en

niet demoniseren. Dat is heel verstandig en correct, maar ik denk dat zulke adviezen alleen uitvoerbaar zijn als beiden emotioneel eigenlijk al afscheid van de relatie hebben genomen, maar niet wanneer de relatie is vastgelopen in langdurig escalerende patronen zoals het symmetrische 'jij bent de schuld' of het complementaire 'eisen stellen - afhouden'.

Aardig van het juridische gedeelte is dat de auteur niet zozeer ingaat op de mogelijke regelingen op het gebied van ouderschap, financiën en wonen en alle ingewikkeldheden daarvan, maar vooral een kaart biedt voor de toegang tot specialisten daarvoor.

Al met al lijkt het me een nuttig boekje, dat in een chaotische periode kan helpen ordening aan te brengen in de vorm van concrete houvasten, informatie en tips op emotioneel, relationeel en praktisch gebied.

Omgaan met een scheiding van psycholoog en relatietherapeut Jean-Pierre van de Ven wijkt af van het bovenstaande en veel andere publiksboeken over scheiding. De auteur constateert dat er al genoeg informatie over de praktische en juridische aspecten van scheiding of de omgang met kinderen voorhanden is, maar nog geen publiksboek over de aanloop en gevolgen van een scheiding op emotioneel, mentaal en sociaal terrein.

... de nare dingen die mensen zichzelf en elkaar kunnen aandoen ...

In hoofdstuk 1 over liefdesverdriet beschrijft Van de Ven hoe de heftige, maar normale gevoelens over kunnen gaan in stoornissen, en hoe persoonlijkheidskenmerken het erger kunnen maken, net zoals vijandigheid en negatieve cognitieve vertekeningen in de waarneming van elkaar.

Hoofdstuk 2 gaat over vastzittende relatiepatronen, voortekenen voor het misgaan van een relatie, hoe je zelf kunt

beoordelen of er nog veranderingsmogelijkheden zijn, en bij welk soort professionals je in eerste instantie terecht kunt met vragen. Hoofdstuk 3 behandelt individuele, interactionele en sociologische factoren in het misgaan van relaties. De sociologische verklaringen beperken zich tot een paar correlatieve verbanden waar scheidende lezers denk ik niet zoveel aan hebben; hier is een kans gemist om scheiding in een wat wijder historisch en cultureel perspectief te plaatsen.

In hoofdstuk 4 komen de korte- en langetermijngevolgen van een scheiding aan de orde. In het 'goede' scenario duurt de chaotische fase al een half tot twee jaar en de (wederzijdse) acceptatie nog weer twee tot vier jaar – dus heel wat langer dan veel scheidende mensen verwachten – maar dat kan stagneren door inadequate coping, met schadelijke gevolgen op termijn voor kinderen, werk en toekomstige relaties.

Hoofdstuk 5 ten slotte gaat over

aan te bevelen hulpmiddelen na de scheiding: mediation, individuele coaching naar een nieuwe levensinvulling, cognitieve gedragstherapie, verwerking door therapeutisch schrijven, en verrassend genoeg ook relatietherapie *na* de scheiding: voor de rouwverwerking, voor het opnieuw vormgeven van de relatie als gescheidenen en leren onderhandelen en grenzen bewaken.

Een bezwaar van het boek vind ik dat de ordening (wat staat waar en waarom daar) niet altijd even duidelijk is. Als dat al voor mij bij het samenvatten geldt, zal dat temeer gelden voor lezers in die chaotische fase.

Binnen die beperkingen vind ik het boek toch aan te bevelen. Van de Ven is een goed schrijver, die garant staat voor pittige uitspraken. Hij geeft handvatten hoe men het beste kan maken van deze moeilijke fase, maar schuwt de confrontatie niet met het venijn en de nare dingen die mensen zichzelf en elkaar kunnen aandoen. Dat is verfrissend en

een verschil met gangbare publieksboeken. Ik merkte dat ik in gesprekken met scheidenden meteen al een aantal uitspraken uit het boek aanhaalde.

De twee boeken zijn als appels en peren lastig te vergelijken. Hendrikse bestrijkt meer het hele terrein, van praktisch en materieel tot emotioneel en interactief. Van de Ven gaat op emotioneel en interactief terrein meer de diepte in. Ik denk dat het van mensen zelf afhangt wat hun het meeste aanspreekt. Ik zou me kunnen voorstellen dat diegenen die in erg grote emotionele chaos verkeren baat hebben bij de rustige ordening van Hendrikse, maar misschien ook juist herkenning vinden bij de 'heftiger' materie bij Van de Ven. Voor het boek van Van de Ven lijkt me wel een redelijk hoog opleidings- en leesniveau nodig, meer dan voor Hendrikse.

Jolantie de Tempe



Adolescenten en respect. Psychotherapie met adolescenten

C.J.A. Roosen, A. Savenije, A. Kolman, R. Beunderman (red.) (2008). Assen: Van Gorcum. 148 pp. € 24,90. ISBN 9789023243618.

Dit boek gaat over de betekenis die het begrip 'respect' heeft bij adolescenten en hun omgeving. Het is een bundel met uiteenlopende artikelen die voort-